

ОСНОВНА ПОДРУЧЈА ВАСПИТАЊА

Подручја васпитања

Постоји (мнемотехнички – мнемонички) начин (или) како да се са лакоћом запамте подручја васпитања. Налазимо га у раду Војислава Бакића, првог доктора педагогије у Србији. Он предалже да сваки прст једне рукепредставља једно васпитно подручје: палац – физичко васпитање (покретљив је, снажнији од осталих, асоцира нас на рвача, спортисту), кажипрст – морално васпитање (традиционално служи за показивање одобравања или неодобравања неке радње, прихватљиво – неприхватљиво понашање), средњи прст – интелектуално васпитање (које врши човек који види више и даље од других, знање), домали прст – естетско васпитање (носи прстен, украшава се), и мали прст – радно васпитање.

Осим ових васпитних подручја, говори се и о религијском васпитању, еколошком васпитању, саобраћајном васпитањуи слично, али се њихови садржаји могу сврстати у пет великих, постојећих васпитних подручја, како их педагогија, још увек, класификује и обрађује.

ФИЗИЧКО ВАСПИТАЊЕ

Физичко васпитање, као и васпитање у целини, постојало је у свим временима, али се тек у XIX и XX веку, у сагласности са националним традицијама, изградио такав *систем* васпитног утицаја у *масовној школи већине земаља* (Российская педогогическая энциклопедия, II, 1959:511). Од тог времена, интензивније се размишља о његовој суштини, циљевима, задацима, садржајима и методама, како би се указало на извесне специфичности овог подручја васпитне делатности. Такве дискусије трају до данашњих дана, незаобилазећи чак ни назив тог васпитног (предметног) подручја. Иако се у стручним изворима код нас (Pedagoška enciklopedija, I/1989; Антонијевић, 2013, и др.), као и у руској педагошкој литератури (Российская педогогическая энциклопедия, II/ 1999; Сидоров, Прохорова, Синюхин, 2000; и др.), претежно користи израз *физичко васпитање*, а понегде и назив *физичко и здравствено васпитање* (Трнавац, Ђорђевић, 2013), у свим овим изворима, физичко васпитање се схвата као *вид* или *страна васпитања*, равноправна са другим његовим странама и садржајима (умном, радно-техничком, моралном, естетском и другим странама васпитања).

И у стручним изворима и документима са тог подручја објављеним у САД (Kirchner, Fishburne, 1995; TheEssentialComponentsofPhysicalEducation, www.shapeamerica.org. 2015) употребљава се термин *физичко васпитање*, коме Удружење за здравље и наставници физичког васпитања Америке дају шири смисао и значај (у односу на школски предмет, под тим називом). Они истичу да је у протеклих двадесетак година дошло до великог преображаја на том подручју, тако да је физичко васпитање признато као суштински део *целине васпитног искуства младих особа и основа здравог начина живљења током целог живота* (www.shapeamerica.org., 2015).

У новијим педагошким изворима на француском језику *физичком и спортском васпитању* се приписује статус *дисциплине* која има важно место у *школама, департаманима и на националном плану* (Arenilla, Gossot, Rolland, Roussel, 2000:113). Овај назив у теорији и пракси физичког васпитања у Француској, заменио је раније употребљаване термине за *дисциплину*, тј. наставни предмет, као што су: *гимнастика, физичко васпитање* и др.

Нови термин (и садржаји) претпостављају бављење *свим спортовима* у оквиру физичког и спортског васпитања, али и његову нарочиту улогу у повезивању *индивиде, њеног телесног развоја и друштва*. При том је, такође, нагласак на новинама у пракси вежбања и начинима коришћења слободног времена, као *приликама за исказивање посебног облика социјабилности* (Arenilla, Gossot, Rolland, Roussel, 2000:114) који употпуњују физички и персонални развој ученика (учесника) у програмима физичко-спортских активности.

Све представљене концепције и друга становишта о физичком васпитању (EuropeanCommission /FACEA/ Eurydice, 2013) у основи су сагласни у томе да се ова страна васпитања, тј. њени садржаји, не могу посматрати изоловано у односу на друге садржаје васпитне делатности (сазнајне садржаје, моралне садржаје и сл.). Претежна усмереност

физичког васпитања на побољшавање *физичких способности* воспитаника и њима примерен *сет специјализованих умења*, не умањује њихов утицај на формирање других вештина, од којих су *неке емоционалне и социјалне* и повезаност са *сазнајним процесима, мотивацијом и стицањем моралних појмова* (European Commission /FACEA/ Eurydice, 2013).

Историјски оквири теорије и праксе физичког васпитања

Иако је физичко васпитање *кроз спортска такмичења, војне тактике и тренинги друге спортско-музичке активности* (<http://www.newworldencyclopedia.org/entry>) било интегрисано у настајање и развој најстаријих цивилизација – кинеске, индијске и египатске, тек у античком воспитном идеалу његови садржаји добијају запажено место и улогу. У овом и другим стручним изворима (Zaninović, 1988; Джуринский, 2000) се тој концепцији физичког васпитања придаје *фундаментални* значај и вредност, са великим утицајем на обликовање касније теорије и праксе на том подручју. Тако је васпитање Спартанаца, мада искључиво усмерено на јачање снаге, спретности, тј. на *издржљивост и мужевност војника*, што је, посматрано са данашњег хоризонта, био једностран приступ, *постало предметом подражавања у каснијим епохама* (Джуринский, 2000:32). Још већи утицај на концепцију васпитања у целини у наредним вековима извршио је *атински воспитни идеал* у коме су битно место, осим гимнастике, заузели и интелектуални и естетски садржаји.

Без обзира на то што је католичка црква као духовни центар средњовековног друштва у највећој мери одбацила античку педагошку традицију (Джуринский, 2000:82), неки њени *елементи* појављују се у тадашњим воспитним концепцијама. То се нарочито односи на физичко васпитање племића (јахање, пливање, бацање копља, мачевање и лов) које се употпуњује писањем стихова и познавањем правила лепог понашања. Неки аутори (Джуринский, 2000) наводе да је идеја о *физички савршеном човеку* који у оквиру *педагошке тријаде* (класично образовање, интензиван физички развитак, грађанско васпитање) промовишу хуманизам и ренесанса у великој мери израсла из концепта *ритерског васпитања*.

Јан Амос Коменски (1592-1670) се сврстава међу педагошке теоретичаре који су физичком васпитању дали шири и потпунији смисао и значење. Тако Коменски предлаже да се физичка припрема детета укључи у наставне програме и повеже са другим наставним садржајима. Он такође указује на важну улогу *физичког вежбања у духовном и моралном васпитању* (Российская педогогическая энциклопедия, II/ 1999:511).

У овим и другим педагошким изворима (Zaninović, 1988; Джуринский, 2000; Arenilla, Gossot, Rolland, Roussel, 2000) помиње се допринос и других истакнутих педагошких

теоретичара, нарочито Џона Лока, Жан Жак Русоа и Јохана Пестолоција, развоју теорије физичког васпитања. Они физичко васпитање посматрају у ширем контексту: тако је за Лока физичко васпитање *један од услова човекове среће и његове друштвене користи* (Zaninović, 1988:118), док Русо у њему види стварање предуслова за *душевно образовање*. Пестолоци (1746-1827) је, у намери да целовитије образложи *разноврсни развој личности*, у тај концепт, поред интелектуалног, моралног и радног васпитања, уградио и *елемент физичког васпитања*.

Почетком XIX века у Европи почињу да се оснивају специјализоване установе физичког васпитања, да би током XIX и XX века у већини европских земаља и у складу са националном традицијом на том подручју били установљени сложени системи физичког васпитања (Российская педогогическая энциклопедия, II/1999:511). У Новој светској енциклопедији (<http://www.newworldencyclopedia.org>) се наводи да је Фридрих Лудвиг Јан ([FriedrichLudwigJahn](http://www.newworldencyclopedia.org), 1778-1852) основао прву гимнастичку школу за децу у Немачкој 1813. године, док је у приближно исто време у Шведској отворен *Централни гимнастички институт*. Од тада се стално у Европи повећавао број приватних гимнастичких школа, да би током XIX века организовано физичко-спортско васпитање било уврштено у програме јавних школа. Такву праксу крајем XIX века следе и Јапан и Русија у којој се, на темељу истраживања Сеченова о општим закономерностима функционисања човековог организма као и Пирогова о утицају физичког вежбања на обликовање тела, уобличавају *нови погледи на физичко васпитање* (Российская педогогическая энциклопедия, II/1999:511). Они се, с једне стране, изражавају у отпору према прихватању *иностраних гимнастичких система* у Русији, а са друге стране, у афирмисању игре (и посебно националних игара) као садржаја и средстава физичког васпитања.

У до сада помињаним и другим стручним изворима (Kirchner, Fishburne, 1999) се истиче да XX век доноси неке новине у области школства и образовања, као и физичког васпитања. То се, на пример, у САД дешава под утицајем педагошке теорије *прогресивног васпитања* чији је најпознатији представник Џон Дјуј (John Dewey, 1859-1952). Прогресивисти виде физичко васпитање као саставни део школског образовања, што су подржали истакнути педагошки психолози тог времена Торндајк (EdwardLeeThorndike, 1874 - 1949) и Хол (GranvilleStanleyHall, 1846-1924), који су сматрали да би *дечја игра требало да буде препозната као важан аспект њиховог развоја* (<http://www.newworldencyclopedia.org>). То није значило потпуну елиминацију *уригидних* гимнастичких програма (Kirchner, Fishburne, 1999), али је омогућило да игра постане важан део програмских садржаја физичког васпитања у САД и Европи.

Независно од програмских приоритета, односно извесне различитости у садржајима физичког васпитања у европским земљама и САД (EuropeanCommission/EACEA/Eurydice,2013; TheEssentialComponentsofPhysicalEducation, www.shapeamerica.org, 2015), то је у данашње време обавезан наставни предмет у основној и средњој школи (Кулић, 2011).

Савремени значај физичког васпитања

Коришћени стручни извори и друга професионална литература (Husen, Postletwaite, 1985) потврђују да су физички развој и васпитање заузимали значајно место у култури и традицији различитих земаља и народа. Такво сазнање нам помаже да се боље разуме *садашњост* ове сложене појаве васпитне теорије и праксе, тј. потпуније сагледа и оцени вредност и значај физичког васпитања у савременом контексту. Тако се вредност физичког васпитања у једном извору на енглеском језику (Kirchner, Fishburne, 1995) образлаже на *трострук* начин:

- Физичко васпитање има јединствену (али не и искључиву улогу) у васпитању деце. При том су физичка обученост, различите моторне вештине и друге компетенције у функцији обезбеђивања основе за развој *активног животног стила*.
- Физичко васпитање кроз своје програме и активности доприноси остваривању извесних циљева васпитања, као што су: саморегулисање сопствене делатности, самопоштовање и кооперативно понашање.
- Физичко васпитање представља пријатно и задовољавајуће животно искуство за свако дете.

Такво виђење суштине и садржаја физичког васпитања допуњује заснивање концепта *развојног физичког васпитања* који подразумева праћење међузависности моторне, когнитивне (сазнајне) и афективне компоненте кроз различите етапе у развоју деце. То, у ствари, значи усклађивање програмских садржаја физичког васпитања са развојним потребама деце, при чему је важно да ови садржаји буду и у функцији *активног и здравог живота ученика*.

И у другим стручним изворима и документима на енглеском језику (Husen, Postletwaite, 1985; SHAPE – Society of Health and Physical Education, 2015) се на сличан начин види вредност и значај физичког васпитања. У њима се прецизније указује на утицај физичког васпитања на *три домена учења*:

а) **когнитивни** (развој спортско-специфичних знања и разумевања);

б) **афективни** (повезан са развојем позитивних ставова према спортским активностима, осећања, вредности и начина понашања); и

в) **психомоторни** (моторни) – који обухвата развијање моторних капацитета, вештина и способности да се учествује у различитим спортским дисциплинама.

На тај *аспект* физичког васпитања указује се и у Извештају европске комисије *Физичко васпитање и спорт у школи у Европи* коме су шире сагледане стратегије и *национални циљеви* 30 земаља у Европи у тој области развоја индивидуе и њене личности. Из Извештаја произилази да се у Европи, односно у њеним школама, препознаје *значај физичких активности и спорта, као корисног начина коришћења слободног времена*

(PhysicalEducationandsportatSchoolinEurope, EurydiceReport, 2013:11). У њему се, исто тако, наводи да практиковање таквих активности у школама и усвајање *базичних вештина* неопходних за здрав начин живота помаже деци и младим људима да изводе и боље разумеју њихову вредност у каснијем образовању, али и *као одрасли на раду и током слободног времена* (PhysicalEducationandsportatSchoolinEurope, EurydiceReport, 2013:7).

Такво виђење места и улоге физичког васпитања у развоју индивидуе и њене личности деле и релевантни професионални извори са тог подручја на нашем језику (Pedagoška enciklopedija, 1989) као и на руском језику (Иљин, 2000; Ловягина, 2016). У овим изворима се не *игнорише* нарочита усмереност садржаја физичког васпитања на остваривање *физичког савршенства човека*, али се разложно закључује и образлаже да то истовремено претпоставља и њихов утицај на *духовни развој личности*, као и њен социјални развој. У тим приступима се, исто тако, увиђа значај и потреба суштинског повезивања садржаја физичког васпитања са *моралном, вољном и естетском сфером личности* (Иљин, 2000).

Другачије речено, садржаји физичког васпитања, упоредо са осталим васпитним садржајима, суштински доприносе целовитом, *тоталном развоју деце* (Galauhe, 1996). Међутим, у више професионалних извора са тог подручја (Kirchner, Fishburne, 1995; Крившенко, 2005; Ловягина, 2016) се афирмише значај и потреба формирања *културе тела и духа* у процесу физичког васпитања. Реч је о томе да у новије време, тј. у условима савременог друштвеног развоја, *расте популарност идеје здравог начина живота и хармонијског развоја човека, формирања социјалних норми повезаних са имиџом и коришћењем слободног времена* (Ловягина, 2016:10), о чему сведочи све више специфичних програма *спорт за све* у целом свету. Тако се у данашњем друштву, тј. у савременом образовном процесу, *здрав начин живота појављује као самостална социокултурна вредност, идеал понашања друштва усмерен на јачање и очување здравља, ради себе и будућих поколења, и у функцији продуктивне социокултурне делатности* (Виленский, 2016:8).

У једној анализи суштинских компоненти физичког васпитања (SHAPE, 2015) посебна пажња се посвећује концепту *физичке писмености*. Тај израз је новијег датума и најближи је термину *здравствене писмености*, који се такође помиње у овом стручном документу или наслућује у неким до сада помињаним професионалним изворима. У ствари, физичка писменост се стиче у процесу организованог физичког васпитања и обухвата: вештине потребне да се учествује у различитим физичким активностима, сазнање о последицама и користи од учешћа у различитим облицима физичких активности, препознавање значаја физичке активности и *регуларног* учешћа у њој, и схватање *вредносног значаја* физичке активности и њеног доприноса *здравом стилу живота*.

Појам физичког васпитања

Физичко васпитање представља широку и сложену појаву педагошке теорије и праксе. Стога Берковић (1978) с правом уочава да се физичко васпитање као страна васпитања *битно разликује од других видова васпитања што и оправдава његово релативно самостално постојање* (Pedagoška enciklopedija, 1989:209). У тумачењу тог појма, на шта указује овај познати аутор са тог подручја, довољни су разлози за пажљивији и целовитији приступ приликом његовог дефинисања. То се увиђа и у другој стручној литератури и документима (Husen, Neville, Postletwaite, 1985; *Иљинич*, 2000; SHAPEAmerica – Society of Health and Physical Education, 2015) о физичком васпитању, при чему се тај концепт доводи у везу са више сродних појмова, од којих издвајамо: физичку активност, физичке вежбе и физичку културу.

- **Физичка активност** се различито дефинише у наведеним стручним изворима. У поједностављеном приступу том концепту, *физичка активност је сваки телесни покрет који доводи до трошења енергије*. Међутим, физичку активност би такође и првенствено требало схватити као организовану делатност појединца усмерену према неком циљу. На том контексту, учешће у физичко-спортским активностима, чак и ако не представља *пројекте учења*, има *здравствени и васпитни значај* (Husen, Neville, Postletwaite, 1985:3891), што значи да се, донекле, може изједначити са физичким васпитањем.
- **Физичка вежба** је свака планирана, структурирана и више пута поновљена физичко-спортска активност са циљем побољшања или очувања једне или више телесних способности (fitnessa). Ове вежбе разнострано утичу на развитак физичких способности и користе се *ради остваривања циљева физичког васпитања* (Российская педогогическая энциклопедия, II/1999:510).
- **Физичка култура**, као део људске културе, означава процес и резултат делатности човека на преображају своје физичке (телесне) природе, на задовољавању потребе друштва у формирању физичке спремности за различите облике животне делатности (Кадыров, Морщанина, 2016:8).

Физичка активност, физичка припремљеност, физичко здравље, спорт, активни одмор и физичко васпитање, најчешће се наводе као основни појмови у области физичке културе.

Физичко васпитање је, дакле, облик физичке културе за који је карактеристично то што се у највећој мери остварује у институцијама система образовања и васпитања, почевши од предшколских установа, па све до високошколских институција. С обзиром на такву реалност, физичко васпитање је планиран и организован процес усмерен на развој телесних квалитета и психофизичких способности васпитаника, стицање моторних вештина и навика, знања и емоционално-вољних својстава, унапређење здравља и здравог начина живота.

Иако се у ужестручној литератури (Husen, Neville, Postletwaite, 1985; Pedagoška enciklopedija, I/1989; Ловягина, 2016) често указује на *најнепосреднију оријентисаност* физичког васпитања на *физички и психомоторни домен*, на постизање *физичког савршенства* и др. у њој се никада не запостављају ни друге његове компоненте. То значи да физичко васпитање има много шири смисао и вредност, тим пре што његови садржаји пружају богатство могућности за задовољавање различитих образовних потреба. Тако, не само физичке вежбе, него и различити облици игре, такмичења и сл. доприносе колико подстицању и развоју *физичког савршенства*, толико и унапређивању когнитивних (сазнајних) и емоционалних потенцијалности индивидуе. Стога се у претежном делу до сада коришћених педагошко-психолошких извора са подручја физичког васпитања и сродних области с правом указује на међузависност све три његове компоненте (психомоторне, когнитивне и емоционалне), односно на прожимање садржаја физичког васпитања са интелектуалним, друштвено-моралним, естетским и радно-техничким васпитним садржајима.

Задаци физичког васпитања

У стручној литератури наилазимо на различите приступе структури задатака физичког васпитања. Тако се у Међународној енциклопедији образовања (Husen, Neville, Postletwaite, 1985) помиње пет циљева и задатака физичког васпитања:

- 1) ангажовати примарно искуство кроз људске покрете активности васпитаника;
- 2) унапредити здравље и физичке одлике васпитаника;
- 3) промовисати естетско понашање;
- 4) развити пожељне социјалне ставове; и
- 5) обезбедити да игре прерасту у изабрану животну активност.

Нешто је другачија класификација задатака физичког васпитања која се излаже у једном *специјализованом* извору на руском језику (Сидоров, Прохорова, Синюхин, 2000:

- 1) усавршити телесну конструкцију у функцији побољшања радне способности;
- 2) осигурати знања из области физичке културе;
- 3) формирати у васпитаника умења и навике спортског карактера;
- 4) омогућити развој физичких квалитета и координационих способности васпитаника;

5) подстаћи интересе и мотивисаност код васпитаника за систематским бављењем физичким активностима и вежбама; и

б) развити емоционално-вољну страну личности.

У ствари, њена најизразитија специфичност је стављање физичког васпитања у контекст повишења радне способности личности, што је карактеристично и за друге стручне изворе на руском језику (Лихачев, 1999; Крившенко, 2005). Све друге различитости ове класификације задатака физичког васпитања у односу на претходну структуру задатака, на пример *компонента здравља, естетски задатак* (естетско понашање), и друго, интегрисани су или у дефиницији или у друге структуралне целине тог концепта.

Објашњавајући суштину физичког васпитања из *наше* педагошке перспективе, Берковић наводи његове *две специфичне стране*:

а) учење-обучавање (физичко образовање), тј. формирање моторних вештина и навика, и

б) васпитање или *стимулисање и регулисање развоја природних својстава организма која се односе на човекове физичке квалитете* (Pedagoška enciklopedija, I/1989:210).

Овај познати аутор у подручју физичке културе и спорта, сврстава и здравље и спортско-рекреативне активности у *примарне функције физичког васпитања*, тако да се са пуним правом као основни задаци могу назначити: здравствено-хигијенски задатак, образовни задатак, васпитни задатак и рекреативни задатак.

1. Здравствено-хигијенски задатак физичког васпитања односи се на очување здравља и унапређивање функционалне способности организма код сваке индивидуе (васпитаника). Стога је сасвим разложно што поједини аутори главну вредност физичке културе (физичког васпитања) виде у њеном утицају на побољшање здравља човека на свим узрасним етапама (Кадыров, Морщинина, 2016:7). Такво мишљење деле и други аутори (*Иљинич*, 2000), према коме су све стране човекове животне делатности: производно-радна, социјално-економска, породична, духовна, наставна и др. условљене стањем и нивоом његовог здравља. Стога здравствени садржаји налазе све више места у програмима физичког васпитања за основну и средњу школу у многим земљама у Европи (EuropeanCommission, PhysicaEducationandSportatSchoolinEurope; EurydiceReport, 2013).

То несумњиво значи да такви садржаји могу допринети побољшању здравља код младих и одраслих у савременом друштву. У неким стручним изворима (Gudjons, 1994) помиње се веома једноставан подстицај очувања и унапређивања здравља: *спреге* исхране, кретања, хигијене и доживљаја природе. То је утолико важније што савремена наука (Крившенко, 2005) здравље не повезује само са одсуством болести, него и са помањкањем *активног живота* на многим узрасним нивоима. Стога би садржаји физичког васпитања требало да

допринесу – у оквиру оптимално изабраних физичких вежби и игара, укупној функционалној способности организма, али и афирмисању и подстицају здравог начина живота. Никада није било спорно да је физичка припремљеност, тј. степен развитка физичких способности и потребних моторних вештина и навика васпитаника од великог значаја на широј *скали циљева* физичког васпитања, тим пре што је то битна претпоставка функционисања личности у различитим радним и животним ситуацијама. С друге стране, многи млади људи (и одрасли) због помањкања мотивисаности, неразвијених интересовања и сл. не учествују континуирано у физичко-спортским активностима. У том контексту лакше је разумети што се у европским школама здрав начин живота схвата као *један од најважнијих циљева физичког васпитања* (EuropeanCommission, PhysicalEducationandSportatSchoolinEurope; EurydiceReport, 2013:21).

Са тим су сагласни и други стручни извори (Крившенко, 2005) у којима се наводи да су здрав начин живота и континуирано бављење физичко-спортским активностима, колико у функцији физичког и физиолошког здравља, толико и предуслов њиховог психичког и моралног здравља. Битно је да се ученици (васпитаници) и кроз садржаје физичког васпитања упознају са опасностима које прете од болести зависности (алкохолизам, дрога, дуван, полне болести, и др.) које потенцијално имају погубан утицај на њихов морално-психолошки и социјални развој, што има здравствено-превентивни значај и вредност.

2. Образовни задатак физичког васпитања претпоставља стицање потребних знања, вештина (умења) и навика, развој психомоторних способности и упознавање ученика (васпитаника) са историјом и теоријом физичке културе. У процесу физичког васпитања на основношколском узрасту најважније место заузимају знања о *правилном режиму рада и одмора*, садржаји из области хигијене, знања о утицају бављења физичким васпитањем на *стање здравља* и функционисање организма у целини. На средњешколском образовном нивоу знања које ученици стичу су обимнија и продубљенија и обухватају садржаје из области анатомије, физиологије и хигијене, као и *опитеспортска знања* (спорт и покрети, спорт и здравље и др.) и *специфично спортско знање* (историјски развој спортских дисциплина, теорије покрета и др.) (Husen, Neville, Postletwaite, 1985; Российская педагогическая энциклопедия, II/1999).

У процесу физичког васпитања, а као резултат вежбања, развијају се различите локомоторне, нелокомоторне и манипулативне вештине (и навике) од којих се многе примењују у играма, гимнастици, различитим спортским активностима и сл. као што су: ходање, бацање, пењање, скакање, трчање и др.

Стицање знања, вештина и навика у процесу физичког васпитања такође је и у функцији развијања психомоторних способности, од којих се најчешће помињу: снага, брзина, издржљивост, спретност руку, спретност тела (у гимнастици), координација покрета и др.

Савремени теоретичари физичког васпитања и спорта (Kirchner, Fishburne, 1995) истичу да је развој психомоторних способности услов и основа за стицање и активизацију нових моторних вештина, са позитивним утицајем и на *сазнајну сферу* личности (памћење, пажња, мишљење и сл).

3. Васпитни задатак налази битно место у структури задатака физичког васпитања. То значи да се кроз физичко васпитање – његове садржаје, средства и методе, исказују вишеструки васпитни утицаји. Истовремено, програми и облици физичког васпитања обезбеђују широк оквир за развој друштвено-моралних, интелектуалних, естетских и других вредности и способности васпитаника. Тако се, на пример, у физичком васпитању могу изнаћи бројне могућности и начини да ученици стекну друштвено-пожељне обрасце понашања (и позитивне социјализације): кооперативно понашање, фер понашање (поштену игру), тимску игру, самоконтролу, лојалност и др.

Савремени теоретичари физичког васпитања (Galahue, 1996) с разлогом истичу да позитивна социјализација доприноси кохезивности спортских група и колектива, утиче на формирање позитивних особина и карактера, као и то да је у функцији моралног развоја ученика (васпитаника).

Стога је широка *скала* позитивних морално-карактерних особина које се развијају кроз различите облике физичког васпитања, од којих издвајамо: моралну стабилност; упорност и истрајност; одлучност и савесност; несебичност; отвореност; толерантност; иницијативност; самосталност; и друге, које могу помоћи васпитаницима да сузбију егоизам, лакше комуницирају и међусобно се боље упознају.

У новијим професионалним изворима (Письменский, Аллянов, 2016) се напомиње да учешће у физичко-спортским програмима (ученика, спортисте) доприноси унапређивању интелектуалних способности (радозналост, критичност, опажања, разборитост и др.), као и формирању позитивних емоционално-вољних особина (емоционална стабилност и контрола, смелост, самосавлађивање и др.).

Неки аутори (Сидоров, Прохорова, Синюхин, 2000) придају нарочит значај *естетској компоненти* физичког васпитања – мајсторству у извођењу спортских покрета, лепоти тела и лепоти владања телом, у пропорционалности тела, стваралачкој делатности васпитаника и спортиста, налажење нових елемената и техника, лепоти колективне игре, естетским условима извођења физичког васпитања (објекти и др.) које пружа више могућности за подстицање и развој *уметничког укуса* васпитаника.

То што се *активни одмор* у неким стручним изворима (Ловягина, 2016) сврстава међу три најважнија облика физичке културе (упоредо са спортом и физичким васпитањем) и непосредно повезује са све већим *фондом* слободног времена, актуелизује и потврђује

вредност *рекреативног задатка* физичког васпитања. На тај начин се, такође, рекреативном задатку физичког васпитања даје широк смисао и значење, првенствено у том смислу што је у савременим условима живота бављење физичко-спортским активностима деце и омладине један од начина искоришћавања слободног времена. Али, њихово учешће у таквим активностима првенствено је у функцији очувања здравља и оптимизације животне делатности (Ловягина, 2016:10), посебно собзиром на помањкање физичког напора на неким радним местима и све већу изложеност запослених (и незапослених) *нервно-психичкој напетости*.

У таквим околностима, физичко васпитање, игре и спортови требало би да постану истински фактори активног одмора и здраве разоноде и буду у функцији повећања радне способности запослених, ојачавању њиховог физичког и менталног здравља и садржајног искоришћавања слободног времена. Мали број запослених (одраслих) који се баве спортском рекреацијом, о чему сведоче поједина страна и наша истраживања (Argyle, 1996; Кулић, 1997), упућује на потребу свеобухватнијег истраживања ове проблематике.

Неоспорно је, дакле, да процес и садржај физичког васпитања осигуравају разноврсне могућности васпитаницима за развијање својих потенцијалности. Поједини аутори (Виленский, 2016) наводе да ће позитивни резултати у таквом процесу бити далеко извеснији уколико буду оријентисани на *обликовање* ученика-студената као субјекта физичког васпитања. То, другачије речено, претпоставља идентификовање себе са тим процесом и налажење у њему вредносног значења, као и схватање својих потреба и циљева, што доводи до преображаја процеса педагошког управљања физичким развојем у саморазвитак, васпитања у самоваспитање, образовања у самообразовање, усавршавања у самоусавршавање (Виленский, 2016:7). У Психологији физичког васпитања (Иљин, 2000) објављеној на руском језику, шире се образлаже појам *самоусавршавања у процесу бављења физичком културом*. Тај концепт се повезује са саморазвитком моторних квалитета и са формирањем моторних навика. У ствари, формирање стремљења за самоусавршавањем пролази кроз три фазе:

- 1) стварање обрасца понашања и деловања (идеала) коме васпитаник тежи;
- 2) свест о себи и формирање самооцене; и
- 3) сврсисходан рад над собом.

Сва је прилика да Иљинов концепт *самоусавршавања (саморазвитка) моторних квалитета* има своју упоришну тачку у људској потреби за самоостваривањем, коју је познати амерички психолог А. Маслов најцеловитије представио и образложио (Маслов, 1982). Сагласно Масловљевој *теорији самоартикулације* процес физичког васпитања требало би да буде тако осмишљен да васпитаници у њему (његовим програмима) препознају своје сопствене квалитете и способности и подстакну њихов развој. У томе је велика улога наставника физичког васпитања који ће, уважавајући разлике међу децом у

искуству, нивоу вештина, физичкој припремљености, мотивацији и др. уважити и подстаћи сваког васпитаника да се развија у складу са својим могућностима.

Остваривање задатака физичког васпитања

У остваривање задатака (садржаја) физичког васпитања у васпитној и школској пракси, најважнију улогу имају: породица, предшколска установа, школе, организације за физичку културу и спортска друштва и клубови.

У педагошким изворима (Куликова, 1999) се с правом истиче да је васпитање здравог детета један од најважнијих задатака породице. У њима се, исто тако, указује на *много аспеката* здравог начина живота детета са којима је неопходно упознати сваку савремену породицу. У томе посебну улогу има *хигијенско васпитање* (лична хигијена детета, чистоћа дечје собе, намештаја, одеће, посуђа и сл.). Битно је, такође, да породица организује правилну исхрану детета, да га навикне на режим сна и одмора и боравка на свежем ваздуху, што је на том узрасту и у функцији развоја активности кретања код деце. Породица уводи дете и у *свет игре* која има значајну улогу у његовом физичком и свеукупном развоју (Pedagoška enciklopedija, 1/1989), док децу пре поласка у школу не би ваљало претерано оптерећивати гимнастиком, трчањем, ходањем на скијама, као ни вожњом бицикла (Куликова, 1999). Стога је важније, још у раном детињству, развити позитиван став детета према физичком васпитању и здравом начину живота у чему је пример родитеља веома подстицајан.

Без обзира на разноврсност васпитно-образовних програма за децу од рођења до поласка у школу код нас и у свету (Pedagoška enciklopedija, 2/1989; Kulić, Partalo, 2012), у свима њима је основни циљ унапређивање физичког, интелектуалног и социјалног развоја деце. У таквој концепцији организованог предшколског васпитања, физичко васпитање се с разлогом помиње на *првом месту*, јер је дечји физички развитак *оргинални фундаментна коме израстају све карактеристике личности* (Куликова, 1999:116). Обим и разноликост задатака физичког васпитања на предшколском узрасту, од којих помињемо – стварање и учвршћивање хигијенских навика деце, вежбе и кретање, правилан режим сна, одмора и рада, екскурзије у природи, различите друштвене игре, развој осећаја за припадање групи и колективу, културно понашање и слично, свакако су у функцији остваривања такве међузависности.

Организовано физичко васпитање наставља се у условима *школског живота*, тј. у оквиру наставног предмета *физичко васпитање* (физичко-спортско васпитање, и сл.) и слободних физичко-спортских активности (Pedagoška enciklopedija, 1/1989; Кулић, 2011; EuropeanCommission, PhysicalEducationandSportatSchoolinEurope; EurydiceReport, 2013). Извештај о физичком васпитању Европске комисије који помињемо показује да су

садржаји физичког васпитања саставни део *обавезног курикулума* (наставног плана и програма) у свим *интервјуисаним европским земљама*, на нивоу примарног (основног) и нижег средњег образовања. Укупан фонд часова (годишњи) на којима се остварују садржаји физичког васпитања се разликује и износи од 50 до 80 часова. Део програмских садржаја физичког васпитања у основним и средњим школама у Европи често изражава *специфичности националних традиција на том подручју* (националне игре и спортови, и др.), док другу њихову специфичност чини велики број *изборних* физичко-спортских активности.

Наставу физичког васпитања у средњим школама (а делимично и у основној школи) изводе наставници који имају високо образовање (факултет физичког васпитања и спорта), а у неким европским земљама и *мастер диплому* физичке културе и спорта. Од наставника физичког васпитања у земљама европске уније се очекује, као и у другим земљама у Европи, на пример, у Русији (Иљин, 2000) да ученицима пренесу знање, вештине и вредности, али и да код њих формирају потребу за самосталним и систематским бављењем физичким васпитањем и спортом.

Део програма физичког васпитања остварује се и кроз разноврсне ваннаставне активности. Најшири простор за њихово организовање осигуравају бројне спортске секције и клубови (фудбалски, кошаркашки, гимнастичарски, и др). Своје спортско-рекреативне интересе и потребе ученици задовољавају и на течајевима за време летњег и зимског распуста (пливање, логоровање, скијање, и др.) у организацији образовних и других установа. Своје спортске жеље, интересе и потребе васпитаници (ученици) могу исказати и задовољити и током излета у природи, на различитим слетовима, јавним часовима, као и часовима корективне гимнастике, уколико им то буде неопходно.